

Het boek van de oude meester

Een kleine inleiding

Er is al veel geschreven over de *Dao de jing* 道德經. Niet alleen is de hele tekst al meerdere malen vertaald, maar er zijn ook een lading aan boeken verschenen die over de geschiedenis er van gaan. Of over de achtergrond en filosofie die er achter zit. Er zijn ook onderzoeken gedaan naar de teksten zelf, hoe oud ze zijn, wie ze geschreven heeft en of de persoon aan wie het boek gelinkt wordt wel heeft bestaan, of een fictief figuur blijkt te zijn.

Waarom dan weer een vertaling en uitleg geschreven? Omdat ik met eigen ogen wel eens wilde weten wat de *Daodejing* voor een boek was. Het is een mooie, wat persoonlijke, reis geworden.

Het Ontstaan

Volgens de huidige stand van zaken zou de *Daodejing* (op zijn Nederlands eigenlijk als *Tao Te Tjing* beschreven, maar ik houd hier de uitspraak aan van het door de Chinese regering geïntroduceerde Pinyin-systeem) ontstaan zijn in de periode van de ‘Strijdende Staten’. Volgens de Wikipedia-pagina op het Internet wordt er door verschillende onderzoekers getwist over de aanvangsdata van deze periode, maar over het algemeen wordt de datum van *Sima Qian* (475 voor Christus) als beginpunt aanvaard. Deze periode zou hebben geduurd tot de overwinning van de Qin in 221 voor Christus ¹. Tussen 475 en 221 voor Christus was China in de ban van oorlogvoerende staten, die elkaar om de macht betwisten.

De Filosofie

Een periode van oorlog, of in ieder geval deze periode van oorlog, is (was) meestal een onzekere tijd, en mensen zoeken dan naar zekerheden. In dezelfde periode ontstond daardoor de zogenaamde ‘gouden eeuw’ van de Chinese filosofie, ook wel de ‘periode van de honderd scholen’ genoemd, omdat er zoveel

¹ Wikipedia http://en.wikipedia.org/wiki/Warring_States_period

verschillende ‘scholen’, met verschillende filosofische levensvisies ontstonden. De bekendste waren die van Confucius (de *Ru, volgers van medemenselijkheid en regelgeving*), die van Laozi en Zuangzi (de *Dao, en het volgen van innerlijke natuur in afstemming met de uiterlijke*) en van o.a. Hanfeizi (de *Fa; strenge wetten om het slechte in de mens in toom te houden*). Er waren nog anderen, zoals de *Logisten, de school van de Namen* en de *Mohisten*, volgelingen van ’s werelds eerste hippie Mozi. Ik realiseer me dat deze opsomming erg kort door de bocht is, maar dit is dan ook geen boek over de filosofische stromingen, maar over slechts eentje daarvan. Die toevallig één van de meest gelezen boeken ter wereld hanteerde in hun filosofie: de *Daodejing*. Nog even doorgaand op die korte bocht hadden de *Confucianisten* vooral het idee dat de wereld beter af was met regels die de regering in staat stelde de orde te handhaven. Deze regels moesten de mensen worden aangeleerd via rituelen en muziek om zo de voorouders gunstig genoeg te stemmen zodat die geen rampen over het land zouden zenden. De meesten van deze groep waren mensen uit de elite.

De *Daoïsten* vonden dat idee maar niks, en vertelden juist dat de mens, en daarmee de regering, er goed aan deed geen regels aan anderen op te leggen, omdat er al regels waren. De natuurregels konden worden aangeleerd en alles zou zich als vanzelf wel regelen. De basis van deze visie lag bij de zwervers en mensen van het platteland.

In de *Daodejing* zullen we vooral de weerlegging van het idee van de Confucianisten tegenkomen en hoe jij als lezer van het boek en mogelijk volger van de *Daoïstische* visie je de natuurwetten eigen kan maken.

De Schrijver

Als schrijver van de *Daodejing* wordt ene Laozi, meester Lao genoemd. *Lao* heeft de betekenis van ‘oud’, dus ‘de oude meester’. Het boek is dan ook wel bekend als de *Laozi* of de *Laozi Daodejing*. Ik gebruik in dit boek de titel ‘*Het boek van de oude meester*’, en bedoel daar de *Daodejing* mee. Laozi is een postume titel. Zijn echte naam zou Li Er zijn geweest en hij was een archivaris aan het hof van

de Zhou (de *Zhou* waren oude nomaden uit het westen van China, die de eerdere dynastie, die van de *Shang* omver wisten te werpen en zich als de nieuwe keizers van het keizerrijk ontplooiden). Daarnaast bleek hij een filosoof te zijn en schreef hij gedichten. Er zijn stromingen die beweren dat hij een tijdgenoot van Confucius is geweest, en er is een verhaal waarin Confucius behoorlijk van langs krijgt (op filosofisch vlak). Er zijn ook stromingen die zeggen dat Laozi tijdens de periode van de Strijdende Staten leefde, dus NA Confucius ².

Het is niet eens zeker of Laozi wel de schrijver is van het boek waar zijn naam aan verbonden is, om de eenvoudige reden dat men niet zeker weet of hij wel echt bestaan heeft.

Daarnaast is het in China een traditie om boeken die je geschreven hebt en waarvan je de status en waarde wilt verhogen koppelt aan een bekende naam. Daardoor is het nog mogelijk dat Laozi wel bestaan heeft, maar niets heeft geschreven, doch dat iemand anders, of meerdere anderen de *Daodejing* hebben geschreven en postuum aan zijn naam hebben gekoppeld. Er zijn naast de *Daodejing* in de loop der jaren dan ook minstens twee werken verschenen die ook aan zijn naam gekoppeld worden, maar waarvan bijna zeker is vast komen te staan dat hij er niets mee te maken heeft ³.

De Traditie

De traditie verteld dat de *Daodejing* in één avond door Laozi werd geschreven als onderpand om op zijn stier een brug over een rivier over te kunnen steken en zijn reis voort te zetten naar het Westen. En daar zit hem de kneep... 'Naar het westen reizen' was in het oude China een poëtische manier om te zeggen dat je bezig bent te sterven! In het Westen liggen de bergen, traditioneel de plek voor de Chinese geesten om zich terug te trekken. De allereerste godin die aanbeden werd was de Grootmoeder van het Westen. Het Westen heeft dus met de dood te maken. Zoals de iconografie

² Wikipedia <http://en.wikipedia.org/wiki/Laozi>

³ De *Huahuji* en de *Wenzi*

van Laozi gezeten op een stier ook wel iets anders te betekenen heeft, maar ik heb niet gevonden wat. Wat ik wel gevonden heb is een voortborduren op de traditie dat een brugwachter Laozi om een onderpand vroeg om over zijn brug te kunnen. Er zijn varianten die vertellen dat de brugwachter heel goed wist wie de persoon was die zijn brug over wenste te gaan en hij wilde de wijze woorden op papier hebben van deze wijze man, voordat die het land verliet. Livia Kohn heeft de *Xisbengjing* vertaald; het boek dat de brugwachter vervolgens zou hebben geschreven toen Lao eenmaal was vertrokken. Daarin staat dat Laozi als meester Gu naar India trok en daar het *Dao* verspreide ⁴. Volgens mij is hij in die laatste opdracht echter niet geslaagd, daar er dan wel in de geschiedenis iemand op had moeten duiken die een boekwerkje zou hebben geschreven over meester Gu, met minstens een gelijke impact als de regels in de *Daodejing* tot op de dag van vandaag hebben. Die persoon in de Indiase geschiedenis is er niet, dus zal het wel een mythe blijven.

De Opbouw

Voordat we gaan beginnen aan het becommentariëren van de *Daodejing*, via mijn eigen vertaling, om hopelijk op een persoonlijke wijze de lezer duidelijkheid te verschaffen over een mooie filosofie, dien ik nog te zeggen dat men niet zeker weet of de volgorde zoals die in het boek staat wel de oorspronkelijke volgorde is. Er blijken verschillende versies van de *Daodejing* te bestaan. Er zijn mensen die hebben ontdekt dat het in een eerder stadium mogelijk een enkele tekst is geweest ⁵. Zoals er ook opgravingen zijn geweest die bewezen hebben dat de delen onderling verwisselt zijn en de gedichten elders in het boek

⁴ Livia Kohn – “*Taoist Mythical Philosophy; the Scripture of Western Ascension*”, 1991 State University of New York, VS

⁵ Daodejing, Wikipedia http://en.wikipedia.org/wiki/Tao_Te_Ching

opdoken ⁶. Recentelijk (1993) is er zelfs een versie opgedoken met 14 extra hoofdstukken ⁷. Hoe het uiteindelijk ook blijkt te zijn, in dit boek verschijnt de *Daodejing* op de ‘traditionele’ manier: met een indeling in twee delen (*Dao* en *De*) en 81 hoofdstukjes. Het is de bekendste, en meest gelezen, en gebruikte versie.

Het Dao; de Dè en de Jing 道德經.

De inhoud van het boek draait vooral om het uitleggen van de termen *Dao*, en *De* en hoe er naar te handelen. Al in het eerste gedicht zien we dat dat deels een onbegonnen zaak is, daar het *Dao* niet te beschrijven valt. In de loop van dit boek zal verder duidelijk worden wat in ieder geval de schrijver met de term bedoelt, zodat ik hier alleen nog zal zeggen dat er complete encyclopedieën vol zijn geschreven over de inhoud en de beleving van ‘de weg’ of ‘het pad’.

De term ‘Dè’ wordt als vanouds vertaald als ‘deugd’, doch via een artikel achter in zijn boek ontdekte ik in ‘*The Concept of Man in Early China, appendix: The origin of the concept of Te*’ van Donald Munro dat het een term was voor ‘onderweg zijn’. Ik gebruik het in dit boek zoals het als vanouds bekend is, maar met ‘het pad’ in je achterhoofd als beeld, en het ‘op weg zijn’, kan je wel wat doordenken over de onderliggende bedoeling van de schrijver en zijn verhaal.

De term ‘Jing’ wordt vooral gebruikt bij boeken die men een extra status willen geven omdat ze DE uitleg geven over een bepaald concept, in dit geval over het Dao en de deugd (of mogelijk dus over het pad en er op weg zijn). Het wordt vertaald als ‘klassiek’, en ‘classic’.

De drie namen kunnen dus vertaald worden als ‘*het klassieke van de Dao en de deugd*’, of ‘*het klassieke van de weg en hoe het te bewandelen*’. Ik

⁶ Mawangdui versie, o.a. Wikipedia

http://en.wikipedia.org/wiki/Tao_Te_Ching en Robert C. Henricks – “*Lao-T’zu Te-Tao Ching*”, 1992 (3^e druk), Kosmos, Utrecht

⁷ Guodian versie, Wikipedia

http://en.wikipedia.org/wiki/Tao_Te_Ching

gebruik de al eerder aangegeven titel ‘*het boek van de oude meester*’, om de link met Laozi te benadrukken. Bij de diverse commentaren op de vertaalde gedichten ga ik specifiek in op de betekenis van deze termen en andere Chinese karakters, zoals het feit dat *Dao* waarschijnlijk te maken heeft met de manier waarop water in een rivier beweegt ⁸.

Tenslotte...

In de volgende commentaren kom je wat kritieken op de schrijver of de tekst tegen. Het is een persoonlijke reis geworden, die bij tijd en wijle een paar vragen op riep die ik vervolgens in de commentaren verwerkt heb. Mogelijk voelt de lezer zich daardoor geïnspireerd om nooit zomaar dingen klakkeloos aan te nemen, en eigen onderzoek te doen. Ik heb respect voor de schrijver(s), de wijsheid in de teksten en de hele filosofie die achter het leven volgens het *Dao* zit, maar houd me vrij in het sceptisch vragen blijven stellen over alles wat ik tegen kom. Alleen op die manier kan ik mezelf de visies eigen maken. Laat je hierdoor inspireren hetzelfde te doen.

Veel leesplezier, en mijmer ze!

Frank Coolen
18 oktober 2014

⁸ Zie verderop en o.a. Sarah Allan – “*The way of water and sprouts of virtue*” (zie ook Bibliografie)

Deel 1

道

Dao

‘Pad’

道可道非常道

Het Dao, in staat tot Dao, is niet altijd het Dao

名可名非常名

De naam, in staat tot de naam, is niet altijd de naam

無名天地之始

Zonder naam hebben hemel en aarde geen begin

有名萬物之母

Als er een naam is hebben tienduizend objecten een moeder

故常無欲以觀其妙

*Gebruik het oude eeuwigdurende, zonder verlangen,
om zijn wonderen te zien*

常有欲以觀其微

*Er is een eeuwigdurend gebruik van verlangen
om zijn begrenzingen te zien*

此兩者同出而異名

*Deze beiden zijden gaan gelijk naar buiten
en verschillen in naam*

同謂之玄玄之又玄

*Gezamenlijk spreekt men van het zwartste zwart
en berhalend zwart*

眾妙之門

Zijn poort heeft vele wonderen

In het eerste ‘gedicht’ van de *Daodejing* wil de schrijver uitleggen waar we mee te maken hebben. We moeten het vooral niet willen definiëren. Als we het al willen definiëren moeten we vooral loslaten wat het is en het gaan ervaren. Als we al denken dat we het voor onszelf ‘te pakken hebben’ wat *Dao* zou moeten zijn is het het *Dao* niet, daar *Dao* ‘niet te pakken is’ (maar ook zelfs dat niet!). Ga vooral niet invullen wat *Dao* zou moeten zijn; geef er geen naam aan. In de basis zal dan de lading niet dekkend zijn. Kijken we naar de opbouw van het karakter dan geven de Chinezen aan *Dao* de betekenis van ‘weg, route’, maar ook ‘zeggen’, in de zin van ‘hij zei...’, of ‘zoals gezegd wordt...’. Verder stelt het vooral de vaarroute op een kanaal voor. Maar ook ‘denken, een begeleider, een passage, een pijp(-leiding)’. Het karakter zelf bestaat uit twee andere karakters, dat voor een hoofd (*shou* 首, dat ook wel ‘leider’ als vertaling heeft), en dat voor ‘gaan’ (*chuo* 走, een oude schrijfwijze voor 走). ‘Gaan met je hoofd’, zou dan een betekenis van *Dao* kunnen zijn... Maar het gaat nog wat dieper. Het oude karakter voor gaan (走) bestaat ook weer uit 2 andere karakters, namelijk dat voor ‘voetafdruk’ (彳 / 彳 *chi*) en ‘voel’ (止 *zhi*). Daardoor wordt de klassieke betekenis van het karakter al wat verfijnder als ‘alles wat tussen je hoofd en voeten zit en wat een afdruk achterlaat’. Vandaar ook de betekenis van het volledige karakter aan de ene kant als ‘weg’, maar ook als ‘denken’ of ‘zeggen’ aan de andere kant.

Sarah Allan en Alan Watts (plus nog een paar anderen) zijn de etymologie van de Chinese filosofie ingedoken en komen met de hypothese dat *Dao* te maken heeft met de manier waarop water door de rivier beweegt. Door naar water en haar koers te kijken kwamen de eerste Chinese filosofen op het idee om het mensenleven ook zo te zien. Zoals water stroomt zo stroomt het leven ook, en als het leven zo stroomt is dat als *Dao*. Aangezien water niet te peilen is, het geen verpakking heeft, doorzichtig is, niet ‘tastbaar’ en je er doorheen kunt kijken, werden de filosofen

verrast door het idee dat *Dao* daarom niet te peilen is (en geen naam heeft, want dan vul je het al in) ⁹.

Maar...nu zijn we dus zelf in de val getrapt van het definiëren!

Dat de schrijver ons al meteen wil waarschuwen voor de val van het definiëren, komt naar alle waarschijnlijkheid ook voort uit een stuk pragmatisme. De tekst zou zijn ontstaan in een tijd waarin vele filosofen uit verschillende 'scholen' over elkaar heen vielen om zaken als *Dao* te definiëren. De *Confucianisten* wilde het afbakenen met bepaald gedrag en alles wat niet aan dat gedrag voldeed was 'niet *Dao*'. De *Daoïsten* brachten daar een beweging tegenin door juist geen regels op te leggen. '*Dao in staat tot Dao is niet altijd het Dao*'. Overigens waren de *Confucianisten* meer bezig met regels 'door mensen opgelegd', en de *Daoïsten* meer met 'regels die nou eenmaal voortkomen uit de, of iemands, 'natuur'. Het verschil hier is dus niet zo zeer 'regels' tegenover 'geen regels', maar meer 'opgelegde regels' (*Confucianisten* volgens de *Daoïsten*) tegenover 'regels zoals ze nou eenmaal al zijn' (*Daoïsten* volgens zichzelf).

Vanuit het leven volgens de regels zoals ze nu eenmaal zijn kun je onmogelijk een naam of definitie geven aan dat wat het als basis is, daar die alleen ervaren kan worden. En elke ervaring wordt door iedereen voor zich omschreven, dus kun je er geen algemeen geldende naam aan verbinden.

Om de dingen die door de mensen geschapen zijn (de 'tienduizend dingen' of 'alles onder de Hemel', termen die we verderop nog veel tegen zullen komen) toch een basis te geven dienen daarvoor wel namen of definities gemaakt te worden, daar die van de basis afkomstig zijn (de 'moeder').

De schrijver vertelt hier alleen dat je *Dao* kunt ervaren door het als 'ondefinieerbaar' tot je te nemen en er mee de diepte in te gaan (het 'zwartste zwart'). Door er onbevooroordeeld naar te kijken ('zonder verlangen zijn wonderen te zien en met verlangen zijn begrenzingen te zien') zou je een eigen, persoonlijke ervaring op kunnen doen.

⁹ Zie bibliografie voor Sarah Allan & Alan Watts